

”En övergripande idé för den nya bebyggelsen är att skapa ett offentligt och urbant stråk.”

ALEKSANDER WOŁODARSKI

Aleksander Wolodarski är en av Sveriges främsta arkitekter, som i början av sin karriär skapade *Silverskopan 3*. Nu ligger han bakom Nya Torsgränd. Vi satsar på en ny övergripande urban struktur som garanterar trygga kommunikationer, säger han.

Nya bostäder på gasklocketomten

– arkitektens ord

Fån mitt fönster på stadsbyggnadskontoret öppnade sig en vid utsikt över Klara sjö med gasklockan och Sabbatsbergs institutionsbyggnader inbäddade i grönska. Året var 1971, och det dröjde inte länge innan en pendlare stålkula gjorde slut på den vackra, runda tegelbyggnaden. Snart var jag där, på andra sidan vattnet, och upptäckte att i dess omgivning fanns desto mera att uppleva. Små ljusa stenhus låg charmfullt utspridda i den kuperade terrängen, och med en träkyrka mitt i byn.

Vad skulle husens personnamn som Klara, Katarina och Johannes här mitt i staden betyda? Jag visste inte då att det här var en sammanhängande stockholmshistoria som berättade om stadsförsamlingarnas fattigvård där samtliga historiska epoker var representerade. Det öppnade sig för mig en fördold värld att undersöka. Men jag anade inte att mitt första uppdrag i Stockholm skulle bli nya bostäder just här på gasklockans mark.

Förtätning av malmarna

Miljonprogrammet var fullbordat vid 70-talets mitt, och bostadsbyggandet skulle nu ske genom förtätning av malmarnas bebyggelse, istället för i dess förorter. Man beslöt då att Sabbatsberg, som ägdes av Stockholms stad, skulle kompletteras med bostäder där gasklockan tidigare stått. För en ung arkitekt var det en hedrande men också prövande uppgift. Skulle jag klara en sådan komplex plats, med dess exponerade läge, rika historia och komplicerade topografi?

Jag ansåg då att viktigast var anpassning och samspel med topografin, och inriktade mig på att bemästra bebyg-

Aleksander Wolodarski.

FOTO: ANDY NURCAHYOTUNGUSKA

Gasklockan, 1969, året innan den revs.

Klara sjö, med gasklockan i bakgrunden cirka 1890–1910. Målning av Gustaf Carleman (1821–1911). Bild: Stockholms stadsmuseum.

Parkstråket i Nya Torsgränd.

Parkstråket i Nya Torsgränd.

”Jag lägger stor vikt vid säkerställande av de urbana kvaliteter som folk uppfattar som viktiga i stadsmiljön.”

ALEKSANDER WOŁODARSKI

Skiss lekpark i Nya Torsgränd.

trygghet. Dessvärre kan detta inte bortförklaras som då nödvändiga kompromisser. Snarare är orsaken tidens svaga intresse för de så kallade urbana frågorna. Och även om dessa fanns i bakgrunden blev de inte allmänt prioriterade förrän senare.

Nya krav när bostäder byggs

Mot slutet av 1970-talet användes på flera håll en oprövad byggnadsteknik som efter ett tag visade sig orsaka svårbemästrade problem, i synnerhet inom bostadsbebyggelsen. Detta kom dessvärre att även drabba kvarteret på Sabbatsberg. Huset har nu fått så allvarliga skador att de inte kan åtgärdas inom rimliga tekniska och ekonomiska ramar. Därför nödgas man nu riva husen för att kunna skapa en sund och trygg boendemiljö i helt nya byggnader. Ambitionen är nu att den nya bebyggelsen ska svara upp mot högt ställda krav på stadsbyggnadsmässig, arkitektonisk och tekniskt funktionell nivå.

Sedan jag har fått förtroendet att gestalta den nya bebyggelsen, denna gång som ansvarig husarkitekt, är min bestämda ambition att fortsatt respek-

tera och bevaka platsens unika kvaliteter, dess historiska betydelse och viktiga roll i stadslandskapet. Den här gången lägger jag dessutom stor vikt vid säkerställande av de urbana kvaliteter som folk uppfattar som viktiga i stadsmiljön. För det första måste vi åstadkomma en bättre och tryggare miljö längs Torsgränd. För det andra vill vi skapa ett nytt öppet stråk genom parkmiljön inom Silverskopans fastighet för att länka samman Torsgatan med Vasastaden. Detta svarar mot stadens önskemål om nya kopplingar över området.

Tillsammans med kommunen går vi nu genom de offentliga planaktiviteterna, det vill säga ett samrådsförfarande med offentlig debatt innan stadens politiker ska ta ställning till projektet.

Vilka är de nya arkitektoniska idéerna?

– Hela avsnittet mellan Dalagatan och Torsgatan har en disparat bebyggelsestruktur som enligt min mening bryter på ett olyckligt sätt från Vasastadens mönster. Först och främst saknas kontinuitet i gatusystemet, men området är också svårtillgängligt på grund av topografin, särskilt genom

sjukhusområdet. Entréer är osynliga och butiker saknas. Därför vill vi istället satsa på en ny övergripande urban struktur som garanterar trygga kommunikationer. Det kan bli början till något helt nytt inom Sabbatsberg, där Silverskopan 3 utgör avstampet till förnyelse av hela området.

Om Kungstensgatan i framtiden förlängs kan gatan kopplas till det nya stråket över kvarteret Silverskopan. Därför är en övergripande idé för den nya bebyggelsen att skapa ett offentligt och urbant stråk i västra delen av fastigheten. Det kan ge en fungerande och attraktiv kommunikation som länge saknats i detta läge.

Det är fråga om ett renodlat prome-

nadstråk på grund av närheten till kulturmiljön, det vill säga institutionsområdet och Klarahusets trädgård.

Traditionell planform

För en arkitekt är det tacksamt att utgå ifrån ett traditionellt innerstads-kvarter som planform. Det ger uppenbara bostadskvaliteter med ett kringbyggt och skyddat gårdsrum, och med entréer mot både gata och gård. Eftersom Sabbatsbergskvarteret ligger i kuperad terräng, och därför får en oregelbunden form, kan skalan brytas ned genom förskjutningar i höjdled och riktningsändringar i fasadliv.

Därigenom uppstår trapphusenheter som för tankarna till det traditionella

innerstadskvarteret som är uppdelat i mindre fastigheter.

Kvarterets typologi och arkitektoniska identitet utgår ifrån de enskilda trapphusenheterna som ska fungera var och en för sig, men samtidigt ingå i en gemenskap när det gäller utemiljöer och husets funktionella och tekniska infrastruktur.

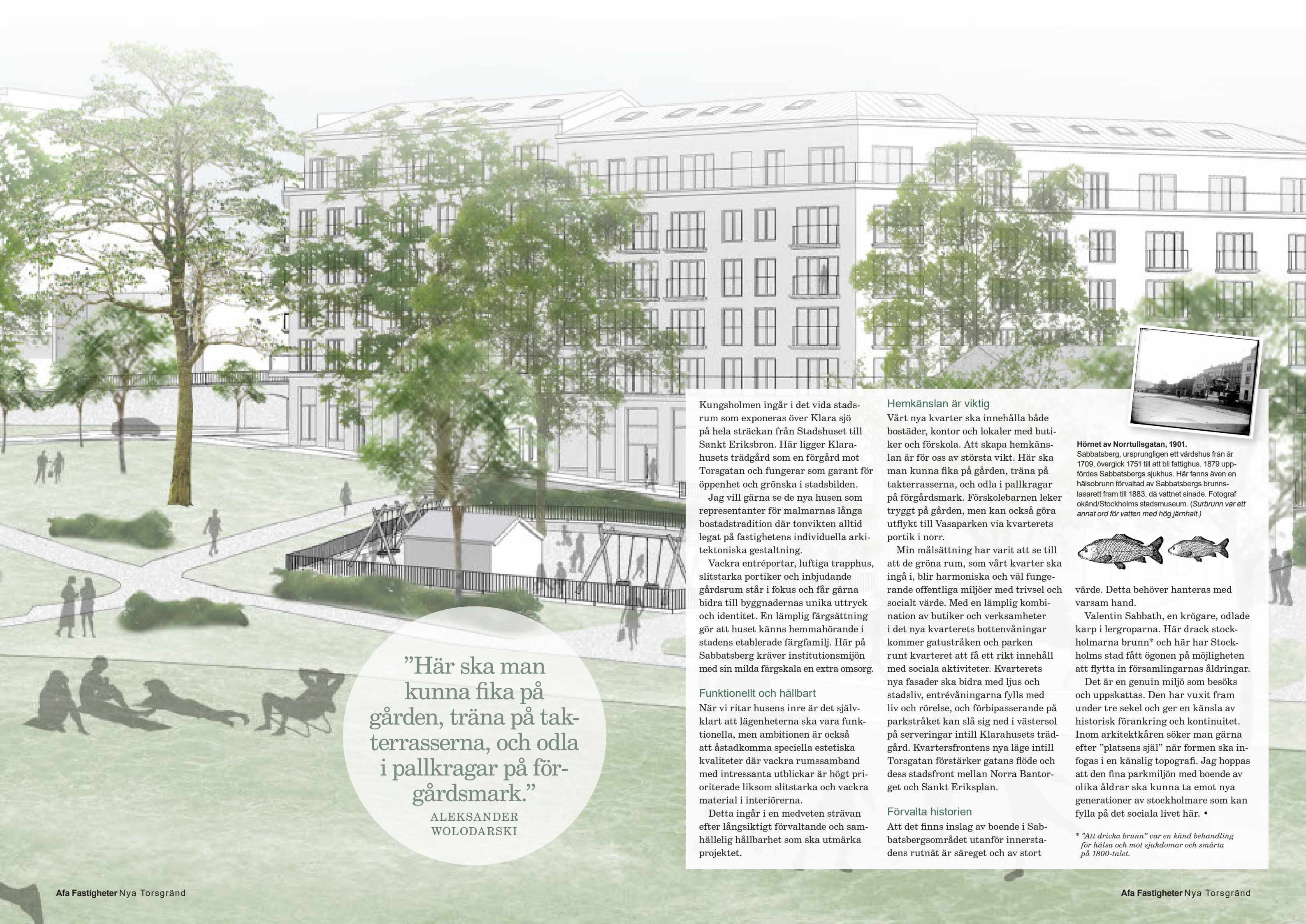
Kvarterets återkommande arkitektoniska program innebär att bottenvåningen alltid innehåller lokaler mot offentliga stråk, att våningen en trappa upp, den så kallade pianonobile, får en speciell behandling med en långsträckt balkong utmed hela fasaden. Husets klassiska mellanparti omfattar fyra plan, från den långa

balkongen upp till takterrassen som tillhör en indragen våning, så kallad kungsvåning. Huset avslutas uppåt med en vindsvåning under sadeltak som framför allt vänder sig mot gården.

Öppen och grönt

Kvarteret öppnar sig mot det offentliga rummet genom en generös fönstersättning. Utsidan präglas av rejäla franska fönster medan balkongarkitekturen i huvudsak vänder sig mot gården. Mot Torsgatan kommer kvarterets kortsida att innehålla en kontorsbyggnad som skyddar kvarterets inre från buller.

Sabbatsbergs sydsluttningar mot

”Här ska man kunna fika på gården, träna på takterrasserna, och odla i pallkragar på förgårdsmark.”

ALEKSANDER
WOLODARSKI

Kungsholmen ingår i det vida stadsrum som exponeras över Klara sjö på hela sträckan från Stadshuset till Sankt Eriksbron. Här ligger Klarahusets trädgård som en förgård mot Torsgatan och fungerar som garant för öppenhet och grönska i stadsbilden.

Jag vill gärna se de nya husen som representerar för malmarnas långa bostadstradition där tonvikten alltid legat på fastighetens individuella arkitektoniska gestaltning.

Vackra entréportar, luftiga trapphus, slitstarka portiker och inbjudande gårdsrum står i fokus och får gärna bidra till byggnadernas unika uttryck och identitet. En lämplig färgsättning gör att huset känns hemmahörande i stadens etablerade färgfamilj. Här på Sabbatsberg kräver institutionsmiljön med sin milda färgskala en extra omsorg.

Funktionellt och hållbart

När vi ritar husens inre är det självklart att lägenheterna ska vara funktionella, men ambitionen är också att åstadkomma speciella estetiska kvaliteter där vackra rumssamband med intressanta utblickar är högt prioriterade liksom slitstarka och vackra material i interiörerna.

Detta ingår i en medveten strävan efter långsiktigt förvaltande och samhällelig hållbarhet som ska utmärka projektet.

Hemkänslan är viktig

Vårt nya kvarter ska innehålla både bostäder, kontor och lokaler med butiker och förskola. Att skapa hemkänslan är för oss av största vikt. Här ska man kunna fika på gården, träna på takterrasserna, och odla i pallkragar på förgårdsmark. Förskolebarnen leker tryggt på gården, men kan också göra utflykt till Vasaparken via kvarterets portik i norr.

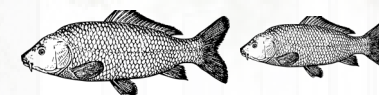
Min målsättning har varit att se till att de gröna rum, som vårt kvarter ska ingå i, blir harmoniska och väl fungerande offentliga miljöer med trivsel och socialt värde. Med en lämplig kombination av butiker och verksamheter i det nya kvarterets bottenvåningar kommer gatustråken och parken runt kvarteret att få ett rikt innehåll med sociala aktiviteter. Kvarterets nya fasader ska bidra med ljus och stadsliv, entréväningarna fylls med liv och rörelse, och förbipasserande på parkstråket kan slå sig ned i västersol på serveringar intill Klarahusets trädgård. Kvartersfrontens nya läge intill Torsgatan förstärker gatans flöde och dess stadsfront mellan Norra Bantorget och Sankt Eriksplan.

Förvalta historien

Att det finns inslag av boende i Sabbatsbergsområdet utanför innerstadens rutnät är säregnet och av stort

Hörnet av Norrtullsgatan, 1901.
Sabbatsberg, ursprungligen ett värdshus från år 1709, övergick 1751 till att bli fattighus. 1879 uppfördes Sabbatsbergs sjukhus. Här fanns även en hälsobrunn förvald av Sabbatsbergs brunns-lasarett fram till 1883, då vattnet sinade. Fotograf okänd/Stockholms stadsmuseum. (Surbrunn var ett annat ord för vatten med hög järnhalt.)

värde. Detta behöver hanteras med varsam hand.

Valentin Sabbath, en krögare, odlade karp i lergroparna. Här drack stockholmarna brunn* och här har Stockholms stad fått ögonen på möjligheten att flytta in församlingarnas äldre.

Det är en genuin miljö som besöks och uppskattas. Den har vuxit fram under tre sekel och ger en känsla av historisk förankring och kontinuitet. Inom arkitektkåren söker man gärna efter ”platsens själ” när formen ska infogas i en känslig topografi. Jag hoppas att den fina parkmiljön med boende av olika åldrar ska kunna ta emot nya generationer av stockholmare som kan fylla på det sociala livet här. •

* ”Att dricka brunn” var en känd behandling för hälsa och mot sjukdomar och smärta på 1800-talet.